

Gerrit Feenstra
(1890-1985)

Het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo werd in de jaren zestig opgericht door architect Gerrit Feenstra (1890-1985). Hij was geboren in Hilaard, waar zijn ouders aan het kerkplein een kleine boerderij en kaashandel dreven. Hij kon leren en wilde eerst schoolmeester of dominee worden. Een predikant die zijn tekeningen zag, adviseerde hem echter de bouwkunde in te gaan. Hij begon op de ambachtsschool in Leeuwarden, deed avondstudies naast zijn werk op tekenkamers en

kwam in 1915 in dienst bij de gemeente Arnhem om te werken aan stadsuitbreiding. Na enkele jaren richtte hij zijn eigen architectenbureau op en bouwde tal van villa's, kerken en zuivelfabrieken.

Begin jaren vijftig kocht hij een uit 1741 daterend commandeurshuis op Terschelling, 't Jit in Formerum. Dit heeft nog altijd een bijzondere tegelkamer. Toen hij van antiekhandelaars hoorde dat er wekelijks grote hoeveelheden antieke tegels naar de Verenigde Staten werden

geëxporteerd, besloot hij samen met zijn vrouw een historisch representatieve verzameling van de Nederlandse tegelproductie samen te brengen. Zijn droom om hiervan een museum te maken realiseerde hij in Otterlo, waar hij drie bungalows bouwde. Eén daarvan (It noflik stê) bouwde hij uit met enkele expositiehallen voor zijn verzameling. Een foto uit 1965 toont Feenstra in zijn museum, zittend aan een tafel met documentatie en aan de wand hangt zijn tableau van De Vlek Makkum.

'60

Het wapen van Terschelling is terug te vinden in een muur bij het museum

Een zeestuk met De Vlek Makkum

In een museum krijgt ieder voorwerp een nummer en er kan er maar één de eerste zijn. Toen Gerrit Feenstra ruim vijftig jaar geleden het grootste deel van zijn tegelverzameling in zijn nieuwe museum onderbracht, kreeg een 'Groot Fries tableau, De Vlag van Makkum' het nummer 1.

● Johan Kamermans

Gerrit Feenstra beschreef de hele schenking in een schriftje, zowel losse tegels als grote tableaus. Wat destijds in een schriftje werd geschreven, werd later een kaartensysteem en nu een computerprogramma voor de collectiebeschrijving. Door die inventarisnummers kunnen we van elk voorwerp snel terugvinden hoe we het verworven hebben, of het op zaal hangt, uitgeleend is of in depot staat, en alles wat er verder maar van bekend is. Onder dit nummer is het ook voor iedereen te vinden op onze digitale catalogus op internet, met foto. Het tableau dat Feenstra als eerste beschreef, heeft nog altijd het nummer 1.

Het gaat om een groot tableau van een kofschip. Op de achtergrond zijn nog twee andere schepen geschilderd, en aan de horizon is een grote zeehaven met nog meer schepen te zien, te ver om herkenbaar te zijn. Op het boeisel van de achtersteven staat een naam geschilderd, maar die is niet helemaal te lezen, sommige letters gaan schuil achter

het roer. Rechts staat in ieder geval MAKKUM, links staat DE.FLA...

Feenstra vulde deze naam aan tot 'De Vlag'. Mooi gevonden, maar een kofschip met die naam is helaas niet uit andere historische bronnen bekend. Wel was er in het laatste kwart van de achttiende eeuw een schip genoemd 'De Vlek Makkum'. Vlek heeft hier de oude betekenis van een nederzetting met stedelijke kenmerken, maar zonder formeel stad te zijn. Makkum heeft van oudsher een haven en industrieën, maar geen stadsrechten.

In oude krantenberichten wordt De Vlek Makkum regelmatig genoemd. Zo staat in de *Leeuwarder Courant* van 1 oktober 1788 dat er in Harlingen een 32e deel verkocht zal worden in 'een welbezeld Coff Schip 't Vlek Makkum genaamd, in het jaar 1777 nieuw uitgehaald'. Er was 120 carolusgulden op geboden.

Een kofschip was een koopmanschip waarmee men langs het hele West-Europese kustgebied voer, van de Middellandse zee tot de Oostzee. De *Noordhollandsche Courant* van 9 juni 1779 vermeldt onder de scheep-

vaartberichten dat 'Het vlek Makkum' met Dirk Tekeles van Amsterdam in Nantes is aangekomen.

Andere Zeetijdningen vermelden bestemmingen als 'L'Orient', 'Pillauw' (Baltiesk, nu voorhaven van Kaliningrad), 'Mallega', 'Koningsberg', 'Sivilien' en Marseille.

Er zijn in Makkum, evenals in Harlingen in de achttiende eeuw tientallen tegeltableaus met schepen geschilderd. Veel tableaus zullen speciaal in opdracht gemaakt zijn voor de trotse eigenaar, een koopman. Dan werd het geplaatst in de betegelde schouw, de centrale ruimte in huis die verwarmd was, waar je met de familie bijeenzat en waar je bezoekers kon ontvangen. Het schip voor meestal ver weg, maar zo kon je het de bezoekers en klanten toch laten zien.

Handschrift

Het tableau is niet gesigneerd, maar toch is de schilder herkenbaar. Tegelschilders leerden hun vak van jongens af aan in de praktijk en keken goed naar het werk van de 'eerste schilder', die de leiding over de

Het schip voer meestal ver weg, maar zo kon je het de bezoekers en klanten toch laten zien

werkplaats had en bijzondere opdrachten uitvoerde. Gaandeweg kreeg de leerling toch een eigen handschrift. Vooral in de manier waarop wolven geschilderd werden, of de golven met hun schuimkoppen, ontwikkelt iedere schilder zijn eigen en voor ons herkenbare routine. Daardoor kunnen we het tableau toeschrijven aan Gatsje Sytse (circa 1724-1798), die ruim dertig jaar de 'eerste schilder' van de gלבakkerij van de familie Tichelaar was.

Volgens de bewaarde oven- en loonboeken van Tichelaar heeft hij in die periode zeker zeshonderd tegeltableaus geschilderd, samen ruim 4.500 tableautegels. En daar is ook best nog veel van bewaard. Een jarenlange inventarisatie van het oude Fries aardewerk door onder anderen dr. Pieter Jan Tichelaar en Jan Plus kwam op 145 tableaus, vijftien schotels en ook nog 125 stuks sieraardewerk van zijn hand. Daar zijn tientallen tableaus met schepen bij, vaak van 16 tot 36 tegels groot, maar hier gaat het om een voornaam zeestuk van wel negentig tegels, geschilderd omstreeks 1780.

Het zal vast niet het eerste tegeltableau geweest zijn dat Feenstra verwierf, maar toen hij een lijst van zijn verzameling moest opstellen zette hij dit tableau met gepaste trots op de eerste plaats.

● Johan Kamermans is conservator van het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo

● www.nederlandstegelmuseum.nl